

Логіка. Підручник для студентів юридичних факультетів

У систематизованому, дидактично витриманому вигляді підручник розкриває метод логіки, основні форми і закони мислення. У підручнику при викладенні програми курсу логіки враховується специфіка юридичної спеціальності.

Значний фактичний матеріал ілюструє особливості судового пізнання, показує як виявляється та чи інша логічна форма у правовій теорії та юридичній практиці.

Підручник розрахований на студентів юридичних факультетів.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

А. Є. Конверський

ЛОГІКА

*9-те видання,
перероблене та доповнене*

ПІДРУЧНИК
ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЮРИДИЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ

Київ
«Центр учбової літератури»
2024

УДК 16(075.8)
К 64

*Рекомендовано до друку
Вченою радою філософського факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Протокол № 7 від 15.01.2024 р.)*

*Ухвалено науково-методичною радою
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Протокол № 2-24 від 22.02.2024 р.)*

Рецензенти:

Комаха Л. Г. – доктор філософських наук, професор;
Щербина О. Ю. – доктор філософських наук, професор.

*На першій сторінці обкладинки – художня фотографія
«Університет сьогодні» – доктора філософських наук, доцента
В. Е. Туренка*

Конверський А. Є.

К 64 Логіка. Підручник для студентів юридичних факультетів. 9-те вид.
перероб. та доп. / А. Є. Конверський. Київ: Центр учбової літератури,
2024. 358 с.

ISBN 978-611-01-3246-6

У систематизованому, дидактично витриманому вигляді підручник розкриває метод логіки, основні форми і закони мислення.

У підручнику при викладенні програми курсу логіки враховується специфіка юридичної спеціальності. Значний фактичний матеріал ілюструє особливості судового пізнання, показує як виявляється та чи інша логічна форма у правовій теорії та юридичній практиці.

Підручник розрахований на студентів юридичних факультетів.

УДК 16(075.8)

ISBN 978-611-01-3246-6

© Конверський А. Є., 2024.
© Центр учбової літератури, 2024.



ЗМІСТ

<i>Передмова до дев'ятого видання</i>	6
<i>Передмова до восьмого видання</i>	7
<i>Передмова до сьомого видання</i>	8
<i>Передмова до шостого видання</i>	10
<i>Передмова до п'ятого видання</i>	12
<i>Передмова до четвертого видання</i>	14
<i>Передмова до третього видання</i>	16
<i>Передмова до другого видання</i>	18
<i>Вступ</i>	20
<i>Розділ I. Предмет та метод логіки</i>	23
1. Визначення логіки як науки	23
2. Абстрактне мислення і його характерні особливості	32
3. Основні формально-логічні закони	42
4. Застосування законів логіки в судовому дослідженні	58
5. Істинність і формальна правильність у міркуванні	62
6. Поняття формалізації. Порівняльна характеристика природної і формалізованої мови	64
7. Історичний характер логіки як науки	71
8. Логіка в судовому дослідженні	78
<i>Контрольні запитання та вправи</i>	82
<i>Розділ II. Поняття</i>	84
1. Визначення поняття. Логічна структура поняття	84
2. Зміст поняття та склад злочину	91
3. Види понять	93
4. Логічні відношення між поняттями	101
5. Логічні операції над поняттями	110
а) узагальнення понять	110
б) обмеження поняття	112
в) ділення поняття	115
г) визначення поняття	128
<i>Контрольні запитання та вправи</i>	139
<i>Розділ III. Судження</i>	149
1. Загальна характеристика судження	149

2. Речення, судження та висловлювання.....	153
3. Види суджень	155
4. Розподіленість термінів у категоричному судженні	160
5. Логічні відношення між категоричними судженнями.....	164
6. Модальні судження.....	169
7. Запитання	171
8. Види складних суджень	175
9. Тлумачення норм права на основі логічної структури суджень	185
10. Виклад складних суджень мовою логіки висловлювань	187
11. Логічні відношення між складними судженнями	197
<i>Контрольні запитання та вправи</i>	<i>201</i>
Розділ IV. Умовивід.....	208
1. Загальна характеристика умовиводу.....	208
2. Умовиводи логіки суджень	211
2.1. Основні правила умовиводів логіки суджень.....	215
2.2. Похідні правила умовиводів логіки суджень	222
2.2.1. Обґрунтування похідних правил умовиводів логіки суджень на рівні семантики.....	223
2.2.2. Обґрунтування похідних правил умовиводів логіки суджень на рівні синтаксису.....	229
3. Умовиводи логіки суджень у традиційній логіці	235
4. Умовиводи із категоричних суджень.....	244
4.1. Безпосередні умовиводи.....	244
а) α Обернення	245
а) α' Перетворення	251
а) α'' Протиставлення предикату	254
б) Умовиводи за «логічним квадратом».....	256
5. Простий категоричний силізм.....	264
5.1. Структура та склад простого категоричного силізму.....	264
5.2. Аксиома простого категоричного силізму	266
5.3. Правила простого категоричного силізму.....	270

5.3.1. Загальні правила простого категоричного силогізму.....	270
5.3.2. Поняття фігури простого категоричного силогізму. Спеціальні правила фігур.....	273
5.4. Поняття модусу фігури простого категоричного силогізму та процедура отримання правильних модусів фігури простого категоричного силогізму	276
5.5. Обґрунтування модусів фігур простого категоричного силогізму.....	285
5.6. Ентимема	289
6. Недедуктивні умовиводи	298
6.1. Неправильні модуси умовно-категоричних і розділово-категоричних силогізмів	299
6.2. Індуктивні умовиводи.....	302
6.3. Аналогія.....	314
<i>Контрольні запитання та вправи</i>	<i>322</i>
Розділ V. Доведення і спростування	326
1. Поняття доведення. Структура доведення.....	326
2. Види доведення	332
3. Спростування	341
3.1. Спростування тези.....	342
3.2. Спростування аргументів.....	344
3.3. Спростування демонстрації.....	345
4. Правила доведення та спростування	346
4.1. Правила і помилки стосовно тези	346
4.2. Правила і помилки стосовно аргументів	351
4.3. Правила і помилки стосовно демонстрації.....	353
<i>Контрольні запитання та вправи</i>	<i>356</i>
Література	357



ПЕРЕДМОВА ДО ДЕВ'ЯТОГО ВИДАННЯ

Дев'яте видання підручника є доповненим та переробленим.

До підручника включений матеріал, який розкриває можливості логічного інструментарію у формуванні професійних навичок майбутнього юриста.

Після §1 Визначення поняття. Логічна структура поняття Розділу II Поняття, розглядається співвідношення термінів «зміст поняття» і «склад злочину».

На конкретному матеріалі показано як можна, користуючись логічним терміном «зміст поняття», застосовувати юридичний термін «склад злочину» при трактовці статті юридичного закону, при кваліфікації правопорушення.

Розгляд параграфу «Основні формально – логічні закони» коротко представлений коментарем «Застосування законів логіки в судовому дослідженні».

Саме нормативний характер законів логіки дозволяє використовувати їх при конкретному втіленні юридичних норм в судовому дослідженні. Особливо це важливо, коли врахувати, що об'єкти судового дослідження представляють те, що вже відбулося те, що належить минулому. Але при цьому минуле несе в собі атрибут неминучості, необхідності.

В підручнику цього видання наводиться тлумачення норм права з урахуванням логічної структури суджень, які є втіленням норм права.

На конкретних ілюстраціях, досить виразно, показано як логічна структура з'єднувальних, роз'єднувальних, умовних та рівнозначних суджень дозволяє розрити зміст тієї чи іншої статті закону та виявити особливості і специфіку її застосування в конкретному випадку.

Маємо надію, що дане видання підручника буде з увагою та зацікавленністю зустрінуте читачем.



ПЕРЕДМОВА ДО ВОСЬМОГО ВИДАННЯ

В даному виданні підручника внесені зміни та доповнення до викладу основних форм мислення, логічних операцій над поняттями, логічної структури простих та складних суджень, деформованих умовиводів. Також зазнав змін ілюстративний матеріал, який використовується у підручнику.

В темі «Поняття» досить детально розглядається об'єм поняття як логічний клас. Розширене тлумачення об'єму поняття як логічного класу дозволяє більш ефективно розкрити механізм дії закону оберненого відношення між змістом та об'ємом поняття.

При розгляді «відношення тотожності між сумісними поняттями» досить вдало використаний матеріал про «омоніми» та «синоніми». На достатньому ілюстративному матеріалі показано, що в «омонімах» і «синонімах» не відбувається узагальнення. В той час як в тотожних поняттях відбувається узагальнення. Тому тотожні поняття не просто вказують на предмети і явища, а несуть різний зміст, або концепт, або смисл.

При розгляді теми «Судження» приділяється увага «логічному наголосу» як процедурі виявлення основного змісту судження. Це дає змогу показати, що логічна структура судження і лінгвістична структура речення, яке є матеріальним носієм судження, не співпадають. А для логіки лінгвістична структура судження є байдужою.

При викладі теми «Умовивід» значна увага приділяється неправильним, або деформованим умовиводам. Справа в тому, що неправильні умовиводи відіграють особливу роль у практиці міркування. Вони є своєрідними спонуканнями до критичного мислення. Мається на увазі не тільки знайти причини помилковості міркування, а й акцентувати творчий пошук на правильних, надійних міркуваннях.

Викладаючи тему «Доведення і спростування» в підручнику детально висвітлюється структура доведення і спростування, що сприяє більш виразно представити різновиди тези, аргументів та демонстрації. Досить вдало в цій темі аналізуються види аргументів.

Є впевненість, що підручник сприятиме при опануванні курсу «Логіка» і знайде свого читача.



ПЕРЕДМОВА ДО СЬОМОГО ВИДАННЯ

У сьомому виданні підручника враховано вже відомі авторські методичні та теоретичні розробки, які було напрацьовано в попередніх шести виданнях.

Особливо було звернуто увагу на підбірку ілюстративного матеріалу при викладі теоретичних положень підручника.

Це можна спостерігати при розкритті наступних концептуальних засад підручника:

- співвідношення чуттєвого рівня пізнання та абстрактного мислення;
- тлумачення мови як практичного мислення;
- розкриття семантичної замкненості мови на фоні парадоксу «Брехуна»;
- інтерпретація різновидів ознак, які складають зміст поняття;
- розгляд об'єму та змісту поняття як екстенціональної та інтенціональної характеристик поняття;
- опис особливостей антонімів, синонімів, омонімів стосовно логічних відношень між сумісними та несумісними поняттями;
- висвітлення зв'язку логічної структури судження та граматичної структури речення, яке є матеріальним носієм судження;
- аналіз природи та характерних особливостей **«логічного наголосу»**.

В підручнику розкривається природа та основні риси судового пізнання. Це сприяє глибшому розумінню судового пізнання в діяльності судді, прокурора, слідчого.

При аналізі складу умовиводу поряд із такими складовими частинами як «вихідне знання», «вивідне знання» виділяється ще й «обґрунтовуюче знання» яке включає до себе правила і закони логіки. Саме завдяки «обґрунтовуючому знанню» висновок в умовиводі приймається з необхідністю, з примусом.

В підручнику вперше при формулюванні контрольних запитань та вправ виписується методика розв'язання логічних задач. Наприклад, при розв'язанні задач в темах «Логічні відношення між поняттями», «Види суджень», «Розподіленність термінів у категоричному судженні» тощо.

Досить оригінально в підручнику висвітлюється апагогічне доведення, яке представлено трьома видами:

- заперечення антитези її наслідками;
- приведення до абсурду;
- застосування закону Клавія.

Звернення уваги на ці види апагогічного доведення, по-перше, визначає можливості і межі непрямого доведення, а, по-друге, відображає евристичні можливості апагогічного доведення.

Є сподівання, що даний підручник займе гідне місце серед підручників цього класу.



ПЕРЕДМОВА ДО ШОСТОГО ВИДАННЯ

У шостому виданні підручника внесені зміни та доповнення до деяких розділів, а деякі розділи написані у підручнику вперше.

Суттєвих змін зазнали розділи: «Формалізація як метод логіки», «елементи теорії множин», «Історичний характер логіки», «Елементи теорії множин», «Загальна характеристика судження», «Види складних суджень», «Виклад складних суджень мовою логіки висловлювань», «Умовиводи логіки суджень у традиційній логіці», «Загальні правила простого категоричного силогізму», «Неправильні модуси умовно-категоричних і розділово-категоричних силогізмів», «Індуктивні умовиводи», «Аналогія».

Наприклад, на конкретному матеріалі досить аргументовано розглядається порівняльна характеристика природної та формалізованої мови, більш ретельно визначаються переваги формалізованої мови як методу логіки.

Більш послідовно висвітлюються історичні передумови і теоретичні підвалини сучасної логіки як другого етапу у розвитку логіки як науки.

На достатньому ілюстративному матеріалі пояснюється, яким чином засоби теорії множин можна застосувати при аналізі логічної проблематики.

В підручнику звертається увага на ефективність дослідження судження з точки зору інтенціоналу та екстенціоналу.

Нове звучання отримує в підручнику поняття «тавтології» або «логічного закону» при трактовці складних суджень мовою логіки висловлювань.

Вперше, порівняно з попередніми виданнями, в підручнику детально розглядається ентимема як ефективний прийом переконання в риториці.

Саме завдяки ентимемі ми можемо наголосити на тому смислового аспекті інформації, який подає нашу аргументацію у вигідному для нас світлі.

У новому викладі постав розділ про індуктивні умовиводи. Це перш за все стосується гіпотетичного характеру висновку в індуктивному умовиводі. Саме гіпотетичний характер висновку в цьому класі умовиводів пояснює те, що логічна природа індукції представлена поняттям «імовірності». Тільки через імовірність можна вирахувати ступінь підтвердження висновку засновками в індуктивному умовиводі.

В підручнику, знову таки вперше, порівняно з попередніми виданнями, по-новому аналізується наукова індукція, а саме методи знаходження причинових зв'язків. Це стосується також аналогії як не-дедуктивного умовиводу.

В розділі «Аргументація» оригінально розкривається склад і види аргументації. Аналізуються співвідношення аргументації, обґрунтування, доведення і спростування.

Шосте видання підручника сприятиме більш ефективному оволодінню таємницями логічної науки.



ПЕРЕДМОВА ДО П'ЯТОГО ВИДАННЯ

П'яте видання підготовлене з урахуванням досвіду читання курсу «Логіка» в Національному університеті «Києво- Могиллянська академія», в Київському національному університеті культури і мистецтв, на юридичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Особливістю цього видання є те, що виклад теоретичного матеріалу по кожній темі постійно пов'язаний з фактичним матеріалом із юридичної науки та юридичної практики. Це дає можливість позбавитися відірваності (яка часто присутня в підручниках з логіки) теоретичного матеріалу від прикладного аспекту.

В підручнику має місце доповнення та розширення змістовним матеріалом конкретних розділів. Це стосується перш за все наступних розділів: «Основні формально-логічні закони», «Порівняльна характеристика природної і формалізованої мови», «Принципи відношення іменування», «Функціональний аналіз в логіці», «Типологія правил висновку», «Обґрунтування правил висновку», «Обернення», «Перетворення», «Протиставлення предикатів», «Умовиводи за «логічним квадратом», «Загальні правила простого категоричного силлогізму», «Обґрунтування спеціальних правил фігур простого категоричного силлогізму», «Процедура отримання модусів фігур простого категоричного силлогізму», «Обґрунтування модусів фігур простого категоричного силлогізму», «Зведення модусів II, III, IV фігур силлогізму до I-ї фігури простого категоричного силлогізму».

В цьому виданні зовсім у новому форматі представлений розділ «Ентимема». Тут ентимема здебільшого подається як важливий прийом в юридичній риториці. На конкретному фактичному матеріалі із юридичної теорії та практики

продемонстровано застосування знання логіки в конкретній діяльності юриста.

Сподіваємося, що нове видання підручника буде корисним для студентів, аспірантів, викладачів та всіх, хто цікавиться сьогоденням логічної науки.



ПЕРЕДМОВА ДО ЧЕТВЕРТОГО ВИДАННЯ

У Четвертому виданні підручника «Логіка» (для студентів юридичного факультету) враховано досвід читання курсу «Логіка» для студентів: юридичного факультету, відділення «міжнародного права» (ІМВ), відділення «правознавства» Інституту післядипломної освіти Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Академії адвокатури.

Значна увага у підручнику звернута на практичне значення логіки. І в цьому сенсі зроблено особливий наголос на тому, що логіка не зайнята пошуками засобів, як розв'язати логічні головоломки, недоречності, а тим, як сформувати, виробити культуру мислення, озброїти майбутнього фахівця ефективними засобами побудови правильних міркувань, засобами знаходження причин появи логічних помилок і шляхів їх усунення. Ця теза проходить через весь підручник. Її ми маємо у «Вступі», в розділах «Формалізація як метод логіки», «Елементи теорії імен» тощо.

Певного оновлення зазнали розділи «Логічні операції над поняттями», «Види складних суджень», «Загальна характеристика умовиводу». В розділі «Логічні операції над поняттями» розширена трактовка видів логічних операцій, причин появи логічних помилок, які виникають при здійсненні відповідних операцій над поняттями, більш ретельно звернута увага на характеристику процедур, які схожі на логічні операції над поняттями.

В розділі «Загальна характеристика умовиводу» досить чітко дається визначення складу, структури, видів умовиводу, співставляється класифікація умовиводів у традиційній та сучасній логіці. В підручнику здійснено своєрідний підхід до підбору та використання ілюстративного матеріалу.

При викладанні курсу логіки особливу роль відіграють приклади, які покликані надати певні роз'яснення теоретичним положенням. Але ці приклади не повинні ні в якому разі

утруднювати сприйняття теоретичного матеріалу, а з другої сторони – спрощувати теоретичні викладки. Ця лінія проводиться по всьому підручнику.

Є надія, що 4-те видання підручника слугуватиме гарним засобом у формуванні майбутнього юриста.



ПЕРЕДМОВА ДО ТРЕТЬОГО ВИДАННЯ

Пропонований підручник розрахований на студентів нефілософських факультетів.

Це визначає основну мету підручника – формування культури мислення, а також встановлює арсенал логічних засобів, які доречно в цьому випадку використовувати.

Підручник є своєрідним відображенням досвіду автора при читанні курсу «Логіка» на юридичному, історичному, філологічному, біологічному, географічному, економічному факультетах та інституті міжнародних відносин і інституті журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

За обсягом матеріалу підручник може охоплювати один і два семестри.

Матеріал підручника можна ефективно використовувати з урахуванням профілю факультету. Мається на увазі, що деякі розділи і параграфи можна долучати при викладанні матеріалу підручника на конкретному факультеті, а деякі не враховувати. Наприклад, в інститутах філологічному та журналістики доцільно врахувати розділи підручника: «Визначення мови», «Поняття знаку», «Види знаків», «Рівні семіотичного аналізу мови», «Порівняльна характеристика природної і формалізованої мови», «Семантичний аналіз виразів природної мови», «Елементи теорії імен».

На геологічному, географічному факультетах доцільно використати більш докладно наступні розділи: «Функціональний аналіз в логіці», «Елементи теорії множин», «Тлумачення атрибутивних суджень мовою логіки предикатів», «Виклад складних суджень мовою логіки висловлювань», «Силогістика та метод аналітичних таблиць».

На юридичному факультеті має сенс детально зосередити увагу на викладі таких розділів: «Зміст поняття і склад злочину», «Логічний аналіз поняття і кваліфікація злочину», «Роль

запитання в судовому пізнанні», «Значення законів логіки для судового дослідження», «Роль умовних умовиводів в аналізі і оцінці судових доказів», «Версія і аналогія в судовому дослідженні». В той же час при читанні нормативного курсу «Логіки» на юридичному факультеті можна не враховувати (без втрати змісту і мети курсу) наступні розділи: «Структура формалізованої мови», «Формальні та змістовні правила міркування», «Характеристика предмету думки, відображеного в понятті» та ін.

Структура підручника вибудована таким чином, що вона робить доступним і зрозумілим для читача складний логічний матеріал і слугує гарним путівником в царину сучасної логічної науки.

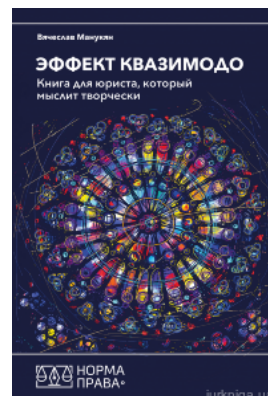
Книги, які можуть вас зацікавити



Історія українського права



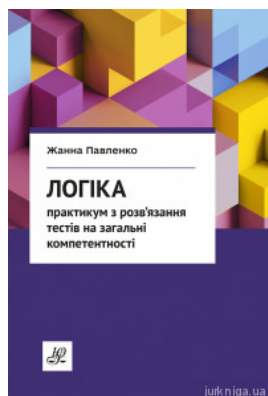
Ораторське мистецтво



Эффект Квазимодо.
Книга для юриста,
который мыслит
творчески



Юридичне документознавство.
Навчальний посібник
для підготовки до
іспитів



Логіка: практикум з
розв'язання тестів на
загальні
компетентності



Європейське право
(право Європейського
Союзу). Навчальний
посібник для
підготовки до іспитів

Перейти до галузі права
Ділове письмо та етика



Перейти на сайт →